

OBSAH

Úvodní slovo překladatelů	11
Předmluva k anglickému vydání	13
Část I VÝROBA A POUŽITÍ ENZYMŮ	15
1 Úvod	15
2 Základy průmyslové enzymologie	17
2.1 Úvod	17
2.2 Specifita enzymů	17
2.3 Stabilita enzymů	22
2.3.1 Stabilita při skladování	22
2.3.2 Stabilita při použití	23
2.4 Aktivita enzymů	24
2.4.1 Koncentrace enzymu a substrátu	24
2.4.2 Doba reakce	26
2.4.3 Koncentrace substrátu	27
2.4.4 Inhibitory	28
2.4.5 Kofaktory	30
2.4.6 Allosterické enzymy	32
2.4.7 Iontová síla	32
2.4.8 Hodnota pH, teplota a stabilita enzymů	33
2.5 Stanovení aktivity enzymů	35
2.6 Enzymové reaktory	36
2.7 Aplikace enzymů při analytických stanoveních	40
2.8 Souhrn	41
Literatura	42
3 Výroba enzymů v provozním měřítku (fermentační techniky)	44
3.1 Zdroje enzymů	46
3.2 Výroba enzymů	47
3.3 Základní faktory ovlivňující výrobu enzymů, jejich měření a regulace	49
3.3.1 Míchání a větrání	50
3.3.2 Měření parametrů fermentace	59
3.3.3 Regulace parametrů fermentace	65
3.3.4 Fermentační zařízení	71
Literatura	77
4 Extrakce, izolace a čištění enzymů v provozním měřítku	80
4.1 Úvod	80
4.2 Chemické metody extrakce	81
4.2.1 Extrakce v alkalickém prostředí	81
4.2.2 Lysozym a EDTA (Chelaton 2)	81
4.2.3 Tenzidy	81
4.2.4 Metoda prudkého ochlazení (cold shock)	82

4.2.5	Metoda osmotického soku	82
4.3	Fyzikální metody extrakce	83
4.3.1	Použití ultrazvuku (sonikace)	83
4.3.2	Metoda prudkého zmrázení a následného tání	84
4.3.3	Metoda využívající střížných sil v tuhém stavu (solid shear)	85
4.3.4	Drcení a mletí s brusnými materiály	85
4.3.5	Metoda využívající střížných sil v kapalině (liquid shear)	86
4.4	Izolace a čištění enzymů	87
4.4.1	Odstraňování nukleových kyselin	87
4.4.2	Srážecí metody	90
4.4.2	Ultrafiltrace	92
4.4.4	Koncentrace mrazovou sublimací (lyofilizací, kryosikací)	94
4.4.5	Gelová chromatografie	95
4.4.6	Chromatografie na měničích iontů	99
4.4.7	Afinitní chromatografie	102
4.4.8	Nespecifické adsorbenty	103
4.4.9	Elektroforetické metody	105
	Literatura	108
5	Příprava a použití imobilizovaných enzymů	113
5.1	Přehled způsobů imobilizace enzymů	113
5.1.1	Adsorpce	113
5.1.2	Okluze (zachycení enzymu ve struktuře gelu)	114
5.1.3	Zesítnění	115
5.1.4	Kovalentní vazba	116
5.2	Výběr metody k imobilizaci enzymu	118
5.3	Výběr enzymového reaktoru	121
5.4	Vlastnosti imobilizovaných enzymů	123
5.4.1	Stabilita	124
5.4.2	Kinetické vlastnosti	124
5.5	Použití imobilizovaných enzymů	126
5.5.1	Analýza	127
5.5.2	Preparativní použití	129
5.5.3	Potravinářský průmysl	130
5.5.4	Lékařství	130
5.5.5	Enzymy vázané na membrány jako modelové systémy	131
	Literatura	131
6	Využití enzymů v průmyslových procesech	135
6.1	Teoretické úvahy	135
6.1.1	Přednosti použití enzymů	135
6.1.2	Kritéria pro použití enzymů	135
6.1.3	Výběr enzymu a regulace jeho působení	136
6.2	Použití glykosidas	138
6.2.1	Plisňová α -amylasa	138
6.2.2	Bakteriální α -amylasa	139
6.2.3	Obilná (cereální) α -amylasa	141
6.2.4	Amyloglukosidasa (glukoamylasa)	141
6.2.5	Pektinasy	142
6.2.6	Celulasy	142
6.2.7	Hemicelulasy (včetně β -glukanasy)	143
6.2.8	Invertasa	143

6.2.9	Laktasa (β -galaktosidasa)	144
6.2.10	Dextranasa	144
6.2.11	Lysozym	144
6.3	Využití proteas	145
6.3.1	Papain	145
6.3.2	Trypsin a chymotrypsin	145
6.3.3	Pepsin	146
6.3.4	Chymosin	146
6.3.5	Plisňové proteasy	147
6.3.6	Bakteriální proteasy	147
6.4	Využití ostatních hydrolas	148
6.4.1	Lipasy	148
6.4.2	Penicilinacylasy (amidasy)	148
6.5	Využití oxidoreduktas	149
6.5.1	Glukosaoxidasa	149
6.5.2	Katalasa	149
6.5.3	Lipoxidasa	150
6.6	Využití ostatních enzymů	150
6.6.1	Glukosaisomerasa	150
	Literatura	150
Část II ÚDAJE K PRŮMYSLOVÉ APLIKACI ENZYMŮ		153
1	Úvod	153
2	Údaje o enzimech	154
2.1	Způsob shromažďování údajů	154
2.2	Komentář k údajům o průmyslových enzimech	154
2.3	Komentář k údajům o enzimech určených k výzkumu a k analytickým účelům	157
	Literatura	185
3	Základní údaje o fermentačních systémech a jejich charakteristika	187
3.1	Fermentory	187
3.1.1	Konstrukce a výroba laboratorních fermentorů	195
3.2	Výroba enzymů v provozním měřítku	203
3.3	Měření koncentrace rozpuštěného kyslíku a jeho regulace	203
3.3.1	Elektrody	203
3.3.2	Měřicí a regulační zařízení	204
3.4	Měření a regulace pH	205
3.4.1	Elektrody	205
3.4.2	Měřicí a regulační zařízení	205
3.5	Měření a regulace teploty	206
3.5.1	Termistory	206
3.5.2	Přístroje na principu změny odporu	206
3.5.3	Termoelektrické články	206
3.5.4	Měřicí a regulační zařízení	207
3.5.5	Zapisovače a tiskárny	207
3.6	Ostatní zařízení	208
3.6.1	Indikátory a indikační regulátory	208
3.6.2	Vzduchové filtry	209
3.6.3	Konektory	209
3.6.4	Spojky (hřídele míchadla)	209
3.6.5	Průtokoměry	209

3.6.6	Dávkovací čerpadla	209
3.6.7	Směšovače a homogenizátory	210
3.6.8	Motory a tachodynamy	210
3.6.9	Regulátory otáček motorů	211
3.6.10	Analýzátory kyslíku v plynu	211
3.6.11	Části zařízení z plastů	211
3.6.12	Manometry	211
3.6.13	Měření redoxního potenciálu	212
3.6.14	Ucpávky a těsnění	212
3.6.15	Časové spínače	212
3.7	Grafická a schematická znázornění	213
4	Praktické aspekty průmyslového čištění enzymů	219
4.1	Úvod	219
4.2	Inaktivace enzymů	219
4.3	Zásobníky a pomocná zařízení	220
4.3.1	Skleněné nádoby	220
4.3.2	Kovové nádoby	220
4.3.3	Nádoby z plastů	221
4.4	Doprava kapalin	222
4.4.1	Spojování nádob	222
4.4.2	Čerpadla	222
4.5	Rozrušení bakteriálních buněk	223
4.5.1	Resuspendování	223
4.5.2	Využití střížných sil (smykového gradientu) v kapalně fázi (liquid shear)	224
4.5.3	Mletí	225
4.6	Odstřeďování	225
4.6.1	Vsádkové (periodické) odstředivky	226
4.6.2	Kontinuální průtokové odstředivky	226
4.7	Koncentrace	229
4.7.1	Ultrafiltrace	229
4.7.2	Dialýza	232
4.8	Chromatografie	232
4.8.1	Kolony	232
4.8.2	Gelová chromatografie	234
4.8.3	Chromatografie na měničích iontů	239
4.8.4	Afinitní chromatografie	243
	Literatura	244
5	Technika imobilizace enzymů	245
5.1	Vliv kovalentní vazby na aktivitu enzymu	245
5.2	Vazba prostřednictvím diazoniových skupin aromatických aminokyselin	245
5.3	Vazba prostřednictvím isothiokyanátových skupin po reakci aminoskupin s thiofosgenem	251
5.4	Vazba prostřednictvím isokyanátových skupin po reakci aminoskupin s fosgenem	255
5.5	Vazba prostřednictvím acylazidových skupin připravených reakcí hydrazidů s kyselinou dusitou	256
5.6	Vazba prostřednictvím imidokarbonátových skupin po reakci hydroxylových skupin s bromkyanem	257
5.7	Vazba prostřednictvím cyklických karbonátových skupin připravených reakcí hydroxylových skupin s ethylchlorformátem (chlormravenčanem ethylnatým)	259
5.8	Vazba prostřednictvím thiolaktonových skupin vytvořených reakcí cysteinových zbytků s dicyklohexylkarbodiimidem	260

5.9	Vazba prostřednictvím thiolových skupin	261
5.10	Vazba prostřednictvím aldehydových skupin vzniklých v kyselém prostředí z acetalových skupin	261
5.11	Vazba prostřednictvím arylfluoridů	262
5.12	Vazba prostřednictvím alkyljodidových skupin	263
5.13	Vazba prostřednictvím alkylbromidových skupin	264
5.14	Vazba prostřednictvím alkylchloridových skupin	264
5.15	Vazba prostřednictvím aktivních chloridových skupin	265
5.16	Vazba prostřednictvím karboxylových skupin aktivovaných 1-cyklohexyl-3-(2-morfolinoethyl)karbodiimidmethoxy- <i>p</i> -toluensulfonátem	270
5.17	Vazba prostřednictvím karboxylových skupin aktivovaných N,N'-dicyklohexylkarbodiimidem	271
5.18	Vazba prostřednictvím karboxylových skupin aktivovaných 1-ethyl-3-(3-methylamino-propyl)karbodiimidem	271
5.19	Vazba prostřednictvím karboxylových skupin aktivovaných Woodwardovým činidlem K (N-ethyl-5-fenylisoxazolium-3'-sulfonátem)	272
5.20	Aktivace nosičů Ugiho reakcí	274
5.21	Aktivace nosičů pomocí soli přechodných kovů	279
	Literatura	289
6	Průmyslová aplikace enzymů	295
6.1	Úvod	295
6.2	Glykosidasy	295
6.2.1	Plišňová α -amylasa	295
6.2.2	Bakteriální α -amylasa	296
6.2.3	Cereální (obilná) α -amylasa	299
6.2.4	Amyloglukosidasa (glukoamylasa) a pululanasa	299
6.2.5	Pektinasy	300
6.2.6	Celulasy	301
6.2.7	Hemicelulasy	302
6.2.8	Invertasa	302
6.2.9	Laktasa (β -galaktosidasa)	302
6.2.10	Dextranasa	302
6.2.11	Lysozym	303
6.3	Proteasy	303
6.3.1	Papain	303
6.3.2	Trypsin (chymotrypsin)	304
6.3.3	Pepsin	305
6.3.4	Chymosin (a jeho náhražky)	305
6.3.5	Plišňové proteasy	305
6.3.6	Bakteriální proteasy	306
6.4	Jiné hydrolasy	307
6.4.1	Lipasy	307
6.4.2	Penicilinacylasy	307
6.5	Oxidoreduktasy	308
6.5.1	Glukosaoxidasa	308
6.5.2	Katalasa	308
6.5.3	Lipoxidasa	308
6.6	Jiné enzymy	309
6.6.1	Glukosaisomerasa	309
	Literatura	309
	Rejstřík	332